

MAGYAR IRODALMI MŰVEK
FORDÍTÁSAI A KÉT VILÁGHÁBORÚ
KÖZÖTTI OEDENBURGER ZEITUNGBAN

Beküldte: Hárs József

Sopron, Május 1. tér 21-23.

9400

ELŐSZÓ

Munkám alapja egy 349 tételből álló lista. Műfordításokat tartalmaz, két megszorítással: csupán magyar alkotások átültetései kerültek bele, és csak a címben megadott soproni napilap 1919. augusztus 7-től 1944. december 1-jéig terjedő időszakából. Jórészt versekről van szó, mégpedig olyanokról, amelyeket nem a szerzőjük fordított németre. (Ez egy kétnyelvű kultúrában nem is olyan magától értetődő.)

Elöljáróban, némi magyarázatul, összefoglaljuk a soproni németiség és kétnyelvűség jellegzetességeit, majd az újság és a nyomda történetét. Beszélünk a megjelent fordításokról és fordítóikról, külön kiemelve közülük a legtermékenyebbet: Lám Frigyest. Illusztrációképpen pedig egyes költemények átköltésével, átültetésével – ha mód nyílik rá: összehasonlításukkal – foglalkozunk, majd megpróbáljuk felvázolni az írott szó hatását a városban.

Befejezésül a város magyar és német nyelvű kultúrájának összefonódásáról ejtünk néhány szót.

Függelékben hozzuk a teljes kimutatást, a magyar szerzők és a fordítók névsorát, mellékletekként a hosszabb német idézetek fordítását. Jegyzetekkel zárjuk az anyagot.

A SOPRONI NÉMETSÉGRŐL

Ezerkilencszázharmincháromban – „Lache! Danke! Urteile!” címmel – könyvecske jelent meg Budapesten és az egyik soproni könyvesboltban. Asszony a szerzője, soproni és magyar anyanyelvű.¹ Saját verseit és műfordításait adta benne közre. Egyik rímes életképének magyar főcíme van: Nagymama unokájával. Arra bízta (de hogyan!) a csemetét, hogy induljanak már el az iskolába. Idézek belőle:

„Na, so komm doch! Már fiel nuac van / Mennyink mind a kettüet fesch! / Schau, jetzt fangt's grad an zu regnen,/ Pizanosan essüe ess!”

A jegyzet szerint ez „Die originalle Sprache einer Großmama, die nie richtig ungarisch erlernen konnte...” Preinreich Gyuláné, szül. Rupprecht Ida az előszóban elárulja, hogy a megverselt eseményeknek legalábbis részese volt: feltételezhető, hogy ezúttal édesanyját, a gazdag pék- és cukrászcsaládból származó Roth Terézt örököltte meg. A helyszín az ún. bécsi külváros: jellegzetes poncichternegyed, hosszú udvarokkal, a pincékben faragott hordók, a kapuk fölött a buschenschankok (termelői bormérés) jelvénye.²

A nagymama a századfordulón kísérte unokáját az iskolába. A körülmények később sem változtak lényegesen. Maga az Oedenburger Zeitung is kétnyelvű. Lépten-nyomon hoz hivatalos közléseket, reklámszövegeket [!], sőt egyszer egy Sopronról szóló teljes költeményt is magyar nyelven. 1943-ban jelent meg Alexander Freund-Markó (vagyis Markó Sándor) Annuskám című versikéje: Az ebadta Annuskám / Hab' dich gar so gern...” (Nem veszi komolyan Annuskáját, mert mindig a divat szerint mázolja ki magát.) A szerző magyar újság számára is farag rímeket.³

A harmincas évek nagy vitája a Lövér-Lövéer szó helyes írásmódjáról és ejtéséről ugyancsak két nyelven folyik.⁴ A korszak polgármestere, dr. Sopronyi-Thurner Mihály, kiváló szónok, csak gimnazista korában tanult meg magyarul. A türelmetlen magyarosítás hívei – akik azon szomorkodnak, hogy alábbhagyott a névmagyarosítás lendülete – 1935-ben megtámadták egy nyilatkozatáért, melyet a közigazgatási bizottság ülésén tett: szerinte Sopron lakosságának 42-45 százaléka német anyanyelvű.⁵ S megtoldotta azzal, hogy Sopron város „senki mást alkalmazásba nem fogadhat, mint aki tökéletesen beszél a német nyelvet”. Az év végén a háborgás még nagyobb: Heimler főjegyző nyelvvizsgáztatja azokat a kistisztviselőket, akik a megüresedett II. o. adótisztai állásra adták be pályázatukat.

A polgármester és főjegyzője nyugodt szakszerűséggel válaszolnak. Ahol a lakosságnak legalább az egy ötöde ugyanahhoz a nyelvi kisebbséghez tartozik,

2

3

4

5

ott a tisztviselőknél az 1924. évi II. tc. 1.§-a értelmében a német nyelvben való jártasságukat is igazolniuk kell. (A törvény a békeszerződés alapján született.)⁶

Az 1941. évi népszámlálás hivatalos adatai szerint a 42255 soproni lakosból 12633 vallotta magát német anyanyelvűnek, 1920-ban még majdnem a fele. Tehát a polgármester nem sokat tévedett. Vigyázni kell azonban a fogalmak pontos jelentésére. Aki nem tudott jól magyarul, vagy csak később tanult meg, az nem volt szükségképpen pángermán gondolkodású, sem pedig a magyar állam ellensége. Az 1921. évi népszavazás és a húsz év múlva megtartott népszámlálás világossá tette, hogy akiknek az anyanyelve német, azok tetemes része magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Házi Jenő főlevéltáros a soproni németajkúak áldozatos történeti magyarhűségéről cikkez 1942-ben, mikor a magyarok és németek békés egymás mellett élését próbálta felrúgni a hitleri erőktől támogatott Volksbund.⁷

Az együttélés lényegét Knapp Gábor munkásvezér 1919 koratavasán így fogalmazta meg: „A teljes emberi igazság alapján állva nem nézné a munkástanács el a magyar sovíniszta törekvéseket: de meggátolja minden erejével a németet is.”⁸

Ezt az erőt akkor letörték, de a teljes emberi igazság meg-megvillan – amint látni fogjuk – az újság lapjain. Esetleg csak követve, a költők üzenete útján.

AZ ÚJSÁG ÉS NYOMDÁJA

Korszakunkban a magyar vidék egyetlen német nyelvű napilapjának mondott Oedenburger Zeitung Sopronban mindenesetre a leghosszabb életű ilyen sajtótermék volt. A Romwalter-nyomda lapjaként jelent meg – ezen a

6

7

8

címen 1875 óta -, 1882-ben alakult napilappá, s marad betiltásáig, 1944. december 1-jéig. (A Tanácsköztársaság alatt Oedenburger Arbeiterrat néven.)⁹

Politikai irányzatául függetlenségét hangsúlyozza, s ez különösen jellemző állásfoglalásaira századunk harmincas-negyvenes éveiben. Nem hódol be a Volksbundnak vagy a pángermán eszméknek általában, az olasz-abesszin háború idején kellemetlen igazságokat közöl Addisz-Abeba-i, londoni, stockholmi keltezéssel Mussolini hadigépezetéről; a második világháborúban, egészen végig, igyekszik szedési, tördelési módszerekkel, zürichi jelentések elhelyezésével objektívebb képet adni az eseményekről. Már 1933-ban Hitlerről szóló jóslatot közöl, amely szerint 1946-ban [!] „geht er im Auslande zugrunde”. Nem csodálható, hogy a nyilasok uralmát már nem tudja átvészelni.

A színvonalas, szépen nyomott lapnak ezt a politikai vonalát magyarázza a háttér, a gazdasági alap, vagyis a nyomda története.

A Romwalter-féle üzem jogelődjei 1733-ig vezethetők vissza. A kőszegi származású Romwalter Károly (a Károly-magaslat elnevezője) 1850-ben vásárolja meg, tőle fia, Alfréd vette át, aki 1904-ben halt meg. Özvegye, majd annak második férje állt az élen 1911-ig, attól kezdve 1918-ig Alfréd fia, Frigyes, irányította a vállalatot. Ekkor egyesül a mai nyomdaüzem helyén működő Röttig-céggel. A részvénytársasággá alakult vállalkozás hamarosan elveszti két vezetőjét: a bécsi születésű Röttig Gusztáv és fia, Odo, 1920-ban, néhány nap különbséggel, meghal.¹⁰ Válság válságot követ, már a felszámolás réme fenyegeti a dolgozókat, mikor négy nyomdásza 1932-ben bérbe veszi az üzemet, majd – egyikük kiválása után – részvénytársasági alapon felvirágoztatja, s irányítja az 1949. évi államosításig.

A Röttig-Romwalter Nyomda Rt bérlői néven bejegyzett cég irányítói: Linka József (Sopron, 1897-1967) felelős üzletvezető, Bayer Lipót (Sopron, 1899-1984) a könyvkötészet élén és May Rudolf (Leopoldsdorf 1906-Sopron, 1982) szedő.¹¹ Linka a szociáldemokrata Természetbarátok Turista Egyesület soproni csoportjának egy időben elnöke, s a többiek magatartására is jellemző az, hogy a nyomdában „kereshették kenyerüket, találtak támaszra a soproni munkásmozgalom egyes vezetői, aktív tagjai”.¹²

9

10

11

12

Linkáék bérleti szerződésük egyik pontjában vállalták az Oedenburger Zeitung további megjelentetését. A kiadói feladatok ellátása és a nyomdai munka volt a dolguk, de nyilván beleszóltak egyéb kérdésekbe is. Mindjárt azzal, hogy új felsős szerkesztőt kerestek.

Ezen a poszton 1919. augusztus 7-től dr. Pálovich István ügyvédet találjuk, aki rövidesen átadja helyét Paintner Arturnak, akit 1923-tól Krisch Alajos és Ambroschitz János, 1924. január 1-jén Pálffy Adolf követ.¹³ A bérlők Török Árpád újságíró bízta meg a lap szerkesztésével. 1936. július 15-ig mint főszerkesztő jegyzi a lapot, mellette – felelős szerkesztői címmel – Schiller Ignác („Nazi”)¹⁴, 1936-tól végig már csak ez utóbbi neve található az impresszumban. Kiadó előbb személytelenül a nyomda, majd 1939. október 18-tól Bayer Lipót.

A lap- vasár- és ünnepnapok kivételével – minden délután 2-kor (később 1-kor) jelent meg, általában négy oldalon, szombatoként és különösen húsvétkor és karácsonykor, ennél nagyobb terjedelemben. Fraktúr betűit csak az utolsó hetekben (október 30-tól) cserélte ki – az olvasók kívánságára – antikvára.¹⁵ Vagy ebben is volt valami politikai állásfoglalás? Mindenesetre a betiltás indokolása az utolsóként még tengődő Soproni Hirlapban: az 1939: II. tc. 151. §. 3. p. alapján, az ország védett érdekeit veszélyeztető közleményei miatt ítélnék így felette.¹⁶

Az irányítók világnézete nemcsak a cikkekben nyilatkozott meg, nyomon követhető az a versek kiválogatásában is. Horváth Rezső, a „reál” nyugdíjas tanára, Petőfi és Horatius fordítója, 1935. március 17-én bátor hangú verssel jelentkezett a lap 5. oldalán. Címe: Der moderne Heide.

Idézem:

„Seitdem ich meine Rass’ erkannte,

Fürs Heidentum ich heiß entbrannte.

Verachtlich und mit tiefem Hasse

Blick ich auf die glaubige Masse.

13

14

15

16

Nichts mag ich wissen von Gott im Himmel,
Von seiner Engel bunt Gewimmel,
Nichts von Christus, dem Talmiarier:
Der sonst nur war ein Proletarier.
Nicht hören will ich vom Gewinsel
Der Christenlieb' der Einfaltspinsel.
Für Bibel und die Zehn Gebote
Mein rassig Herz niemals lohete:
Und die Apostel, die Evangelisten,
Sind für mich nur Kommunisten.
All diesen Heiligen zieh ich nun vor
Baldur, Wotan, Freya und Thor.
Schon längst zieht's mich zu diesen Göttern,
Die ich geerbt von meinen Vettern:
Das sind warhaftig forsche Kerle,
Und Göttin Freya aller Frauen Perle.
Ich reit zur Walhalla mit den Walküren,
Die mich im Geist zu Odin führen,
Spiele scherzend mit den verflixten
Goldgelockten Rheinflußnixen.
Doch sollten auch diese sich nicht bewahren,
So sollen sie sich zum Teufel scheren.
Ich sage mich los wie von den Christen,
Und bekenn' mich sofort zu den Buddhisten:

Doch falls es mir noch besser schiene,

Zieh' ich am Ganges und werd' Brahmine.”¹⁷

Nem panaszkodhatott a költő, hogy nincs közönsége: felháborodott olvasók „sokak által aláírt” levelet juttattak el a Soproni Hirlaphoz. E szerint a vers „mélyen sérti úgy a katolikus, mint az evangélikus vallást”. A levélírók „a költemény szerzőjével szemben a legkomolyabb lépésektől sem riadnak vissza”.¹⁸

Horváth másnap nyilatkozatban válaszolja, hogy verse, mely egyeseknél éppen az ellenkező hatást váltotta ki, az istentagadókat és vallásmegrontókat akarta kigúnyolni. Egyelőre nincs nyoma, hogy lett-e az ügynek folytatása, vagy sem.¹⁹

Az egyetemi ifjúságnak (vagy legalábbis a hangadó részének) viszont maga a cím sem tetszett. Mármint az újság címe. Miért nem Soproner Zeitung? – háborognak 1936-ban, de már 1932-ben is volt valami hasonló megmozdulás. Akkor a szerkesztők türelmesen elmagyarázták, hogy a világ minden népe a saját képére formálja a jól ismert városneveket. Egy még korábbi vitából előszedik Tisza István levelét, amelyben a magyartalansággal nem vádolható politikus gyerekességnek nevezi a kérdést, s bevallja, hogy ha németül beszél, nem Pozsonyt mond, hanem Preßburgot. Mert ezt tartja akkor természetesnek.

1936-ban sem jutnak túl egy nyilatkozatváltáson.²⁰ Amint a fel-fellobbanó antiszemitizmus se izgatja különösebben a szerkesztőséget. 1936. május 7-én pozitív méltatást közölnek Sigmund Freudról. A zsidóbérencnek kikiáltott Zilahy egy-egy versének is helyet adnak, mégpedig 1939 októberében és 1944. október 14-én, egy nappal Horthy kiugrási kísérlete és Szálasi hatalomátvétele előtt. Az író másnap délután a „testvérek” foglya egy budai mosókonyhában.

Lám Frigyes, újságunkban a legtöbbet publikáló fordító írja csodálkozva Missuray-Krúg Lajosnak 1944. december 15-én: „Mit szólsz hozzá, hogy betiltották az Oedenburger Zeitungot?” Mi ma már nem csodálkozunk.

17

18

19

20

AZ OEDENBURGER ZEITUNG ÉS A MŰFORDÍTÁSOK

Csatkai Endre a lap 1928. november 18-i számában *Die Oedenburger Zeitung und die ungarische Literatur* címmel röviden áttekinti választott korszakunk előzményeit. Az első szerkesztő, Ernst Marbach, rendszeresen közölt színikritikákat a magyar színtársulatok előadásairól, ám a német évadban is szerepeltek magyar szerzők. Sőt! Lengyel-Bíró: *Die Zarin* c. darabjának német nyelvű ősbemutatója éppen Sopronban zajlott le.

Marbach több Jókai, Mikszáth, Rákosi Viktor (Sipulus) novellát fordítottatott le és közölt. Figyelemmel kísérte a honi irodalmi életet és elismeréssel szólt Gárdonyiról, Adyról. Visszavonulása (1909) után sem változott meg ez az irányzat. Egyre több helyet kap Sebők Zsigmond, Molnár Ferenc, Bródy Sándor, Lengyel Menyhért, Bíró Lajos, Kaboss Eduárd stb. Gyóni pedig – soproni évei idején – a lap munkatársa.

Csatkai ezután megállapítja, hogy a legújabb időkben, amikor a legtöbb jó novellát és regényt is könnyen hozzáférhetővé teszik a németül olvasó közönség számára, a vidéki újságírásnak ezt a közvetítő tevékenységét teljesen leállították.

Valóban, amint az a listából is látható, a háború utáni évek termése – leszámítva 1924-et – elég szegényes vagy éppen semmi, egészen 1933-ig. Ez persze a magyar művek átültetésére vonatkozik. Az irodalom jelen van. Részben eredeti német munkákkal (Lenau, Goethe, Rosegger és sok kismester), részben oroszról (Csehov!), dánból, angolból, franciából, sőt perzsából fordítva.

Korszakunkban a magyar költők közül Kozma Andor jelentkezik elsőnek. Erősen alkalmi versében egy-egy versszakot áldoz Sopron, Kőszeg, Fraknó és Szalónak védelmére, azt kiáltva: „Ne bánts a magyart!” A megjelenés dátuma 1920. február 24., még a trianoni békeszerződés végleges megszövegezése előtt. Minden cseppfolyós állapotban, kavarnak az indulatok, olvasói levelekben, cikkekben, magyar és német lapokban kíméletlenül támadják Zsombor Gézát, a *Deutschwestungarn* fogalmának valószínű kitalálóját, a köpönyegforgatás jeles mesterét, mintha egy embertől függene Nyugat-Magyarország jövő sorsa.²¹ Ilyen bonyolult helyzetben könnyű az érzelmekre hatni, versben különösen. A politika-történetnek a feladata eldönteni, volt-e abban szándékosság, hogy

Kozma Andor költeménye először németül jelent meg, s csak március 10-én eredetiben, a Soproni Hirlapban. Ha az újságok és a nyomdák akkori vezetőit nézzük, inkább a véletlennek lehetett nagyobb szerepe.²²

A fordító csak nevének kezdőbetűivel jelentkezik, abban sem következetesen: a fordításnál „W. St.”, saját költeménye alatt viszont „W. Str.” olvasható, ugyanabban a számban. Olyan felnőtt, aki félti az állását az osztrákoktól? A közvélemény ekkor még nem hisz a határok megváltozásában. Majd egy év múlva válik reálissá az ettől való félelem. Véleményem szerint a fordítás az ötödikes bencés gimnazista, Willibald Stentzer (Szenczi Vilibáld) munkája, s szignóra azért volt szüksége, mert az iskola önképzőkörének előírásai tiltották a tagok ilyen szereplését.²³

Magyar mű átültetésével csak 1922-ben találkozunk újra. Nasch Fülöp, a „reál” francia-német szakos tanára visz be a szerkesztőségbe két Arany-fordítást. Ungarische Lyrik címmel ezekhez írt bevezetőjét alább közöljük:

„Die schmerzliche Fehde zwischen Ungarn und Oesterreich, den beiden verstümmelten Kriegsinvaliden, ist nun im Verglimmen. Allseits erwacht der Wunsch, daß die alten Beziehungen wieder angeknüpft werden und daß der rege Austausch geistiger und materieller Güter das Band der Freundschaft wieder schürze. Diesem großen Ziele kann auch mit kleinen Mitteln gedient werden. Als ein solches mögen wohl auch jene Uebersetzungsversuche aus dem Ungarischen gelten, die ich in den Spalten dieses geschätzten Blattes veröffentlichen möchte. Diesmal bringe ich unter anderen ein heiteres Gedicht von Johann Arany, das ganz aus der Gegenwart geschnitten zu sein scheint. Es ist darin mit köstlicher Selbstironie das bittere Los des Literaten geschildert, der eine Ware feilbietet, die keine Käufer findet und dem es leid tut, daß er in der Jugend nicht »was Rechtes gelernt hat«. Wie mancher Schriftkundige greift sich in sein graues Haupt und beklagt mit Arany seine verfehlt Berufswahl, denn geistige Werke sind Valuten, die in Zürich keinen Kurs haben.”²⁴

Egyszerű és világos cél. E békés egymás mellett élés szellemében alkotnak a következő évtizedek fordítói is. Kár, hogy a most jelentkezők már jóval túl vannak életük delén. Ma úgy mondanánk: a fiataloknak hiányzott az anyagi ösztönzés...

22

23

24

Neubauer János, évtizedek óta tanít az evangélikus népiskolában,²⁵ szintén magyarázattal kezdi, mielőtt még Petőfi-fordításait közreadná. 1922. december 31-én, a költő születésének 100. évfordulójára, részben prózában, részben versben ír sablonos megemlékezést, melyet néhány nap múlva, majd egy évvel később követnek műfordításai. Viszont a megemlékezés folytatásaképpen szedett Petőfi-vers alatt – meglepetésre – Szabó-Jilek Ferenc Károly neve olvasható. A városi adóhivatal tisztviselője saját verseivel is jelentkezik néha.²⁶

Az egy-egy darabos alkalmi fordítókról nem beszélve,²⁷ különös és említésre méltó eset Freyberger (Freiberger) Lajos jelentkezése.²⁸ Ő élő soproni műveit teszi át németre, annyira szabadon, hogy azt már mentegezni is nehéz. Még szerencse, hogy az eredetileg prózában írt állatmesék címe alá „übersetzt und gereimt” került. A dolog annál is érthetlenebb, mert Dorosmai (Drosnyák) János, a fabulák szerzője, később maga is jelentet meg az Oedenburger Zeitungban eredeti alkotásokat, természetesen német nyelven. (Ezek léteznek magyar változatban is, mivel azonban nem lehet eldönteni, melyik volt előbb, nem vettük föl a listába, a műfordítások közé.)²⁹

1924-ben még egy Petőfi-fordítója van az újságnak: Landgraf Lőrinc. Róla Lám Frigyes ír a lap 1940. augusztus 21-i számában (3. p.), abból az alkalomból, hogy neves hazánkfia néhány napja Sopronban tartózkodik. Dr. Landgraf 1866 januárjában született itt, kocsmáros fiaként. Apja Bajorországból vándorolt be, s először az Erzsébet-kerti vendéglő bérlője, majd a Koronáé. Fia négy osztályt járt az evangélikus elemiben, aztán Erdélybe, Besztercére költöztek. A német gimnázium elvégzése után orvosnak tanul Bécsben. Dóczy (Dux) Lajos fiának nevelője³⁰, majd katonai pályára lép, ahol magas rangot ér el. Az ismertető írásakor Budapesten él fogorvosként. Az összeomlás után rövid ideig államtitkár Teleki minisztériumában. Három évvel Lám cikke előtt jelentette meg nagy Petőfi-fordítását, ez az első teljes Petőfi németül – írja Lám -, a fiataalkori versek és verstördékek is megtalálhatók benne. Kísérletképpen már 1923 körül is kiadott két füzetet. Ezek a fordítások azonban nem az eredeti versmértékben készültek, ezért később átdolgozta őket. Nem minden darab sikerült, állapítja meg a cikkíró, de igyekezett hű maradni tartalmában a költőhöz.

25

26

27

28

29

30

Ez látszik az Alkony³¹ című vers fordításán is, amelyet alább mutatunk be (1924. április 6-án jelent meg):

Einer welken Rose gleicht die Sonne,
Müd und matt senkt sie ihr Haupt herab
Und wie Blätter fallen ihre Strahlen
Bleich und trübe lächelnd von ihr ab.

Stumm ist ring umher die Welt und stille,
Aus der Ferne tönt vernehmlich kaum
Eine Glocke, klingt wie aus dem Himmel
Oder wie aus einem süßen Traum.

Tief versunken lausch' ich ihrem Sange,
Der so wundersam mein Herz ergreift.
Weiß der Himmel, was ich da empfinde
Und wo sinnend meine Seele schweist.

Szótagszám, ritmus, rímképlet itt már azonos, s a hangulattal sem marad adósunk a fordító. Kár hogy kiesett az irodalomtudomány emlékezetéből. A Nagyvilágban olvashatjuk Petőfi az NDK-ban címmel, (-gy) tollából (1973/7. 1116-7.) Schwachhofer 1954-beli kötetéről, hogy „még csak múlt századi, jórészt elavult Petőfi-fordításokra támaszkodhatott”. Persze talán nem éppen ez az a vers, amely a fordító erőpróbájának számít, sőt talán nem is Petőfi az (bár az egyszerűség könnyű volta csalóka képzet lehet). Az igazi feladat a „lefordíthatatlan” Ady.

Első feltűnése az Oedenburger Zeitungban Kerpel Jenő³² nevéhez fűződik. Über Adys Verdeutschung címen értekezik a nehézségekről, egy negatív és egy

pozitívba hajló példán bizonyítva, hogy a kismesterek semmit se tudnak kezdeni Ady mélyrétegeivel. Ahhoz, hogy állócsillagként ragyoghasson a világirodalom egén, kongeniális németre fordítóra van szükség.³³

A soproni írók talán legjobbja, Becht Rezső, aki egyformán otthon volt mindkét nyelvben, tisztában lévén a feladat nehézségeivel, a Kerpelnél példaként felhozott A szivárvány halála c. Ady-versnek csak átköltését vállalta.³⁴

Adyt alighanem máig sem sikerült híven átültetni német nyelvre. Erről tanúskodik Bánóné Büky Katalin két összeállítása az addigi kísérletekről, s a Nagyvilág ezekről készült recenzióinak megállapításai: „Kétnyelvű hazai szerzők voltak [...] a fordítók csaknem mind, belülről látták Adyt, nem a külföldi szemével. Gyönyörködtetni csak a kétnyelvű hazai olvasót tudták igazán.” És: „Ady Endrét még nem sikerült igazán megismertetnünk a világgal – nem utolsó sorban éppen kitűnősége okán.”³⁵

Legigényesebb soproni fordítónk, a Thomas Mann által is nagyrabecsült Kerpel Jenő, aki úgyszólván egész életét, minden erejét a magyar irodalom külföldön való megismertetésének szentelte,³⁶ nem Adyval jelentkezik az Oedenburger Zeitungban. Hogy mégis legyen valami összehasonlítási alapunk, egy Hamburgban, 1948-ban megjelent kötetéből idézem Berzsenyi A közelítő tél c. költeményének első versszakát:

„Dürr nun starrt unser Hain, fahl seine Zierde fällt.

Im entblätterten Busch raschelt vergilbtes Laub.

Rosenstocklabyrinth, hin ist dein Wohlgeruch,

Nicht mehr schwebet des Zephyrs Hauch.”³⁷

Ezt az ódát Lám Frigyes is lefordította (Oedenburger Zeitung 1936. október 25. 6. p.) A cím – Der nahende Winter – azonos. Az első versszak a szepességi költő átültetésében:

32

33

34

35

36

37

„Seines Prunkes geraubt, trauert der welke Hain:
In dem öden Gestrüpp säuselt das gelbe Laub:
Durch der Rosen Gesträuch schaukelt auf lauem Wind
Kein balsamischer Duft sich mehr.”

A legnagyobb dunántúli költő éppen száz éve halt meg, közli Lám az olvasóval a megjegyzésben.³⁸ Valahogy ez a tanáros magatartás érződik az átültetésben is. Kihagyja az újságolvasó számára nehezen érthető mitológiai szavakat, s attól való féltében, hogy Berzsenyi még így is nehézkes, régies, megfosztja a fenségesség babérleveleitől. Véleményem szerint Kerpel jobban megközelíti az eredetit.

Nem söpörjük le ezzel Lámot az asztalról. Munkásságáról a következő fejezetben lesz szó.

LÁM FRIGYES ÉS AZ OEDENBURGER ZEITUNG

Méltatója, Földessy Gyula, Egy nagy szepesi költő címmel tartott róla előadást 1936-ban, a Szepesi Szövetség április 5-i ülésén.³⁹ Szerinte „Lenau mellett ő a legkiválóbbja a magyarországi német költőknek ... méltán sorolható az egyetemes német irodalom jelentékeny és maradandó értékű költői közé”. Akkor még csak egy-két hónapja ismerte, de már rengeteg versét elolvasta (hiszen volt vagy 1200).⁴⁰ Dicséri német nyelvtudását, biztos verselőkézségét és nagy költői műveltségre valló ízlését. Hibájául csak azt rója fel, hogy vidéki elszigeteltsége miatt nem tudott lépést tartani az idővel. A nagy Ady-tudós, talán felvidéki kapcsolatai miatt, kissé elfogult. A Magyar Csillag kritikusa 1943-ban⁴¹ igen erős szavakkal bírálja Lám Ady-fordításait, a kisebb költők átültetésében már több erényt fedez fel. Az egyszerűség közel áll hozzá, és a

38

39

40

41

metrum erős oldala – emeli ki. Kifogásolja viszont, hogy jambust „csak egyfélét ismer: a gondolat, simát, iskolásat, de nem túl ragyogót”. Megrója azért is, hogy a nagy versek helyett a kevésbé igényes, sőt rossz verseket választja. Ezzel szemben például Nadányi Zoltán: A parton, Toldalagi (hibásan: Toldalaghy):⁴² Valéria, Harsányi: Csend és József Attila: Margaréta c. költeményét kitűnőnek, színesnek tartja, s általában jónak Erdélyi, Gellért, Áprily, Harsányi Kálmán, Jékely Zoltán alkotásainak átültetését. Gagybátori E. László a Neue ungarische Lyrik c. fordítás-kötetet tartotta a kezében. Ez 1942-ben jelent meg, és 81 verset tartalmaz. Nagyrészt olyanokat, amelyek az Oedenburger Zeitungban korábban már nyomdafestéket láttak.⁴³

Lám Frigyes soproni kapcsolatai először úgylátszik csak a német nyelvű újságra mint megjelenési lehetőségre korlátozódtak. A messzi Késmárkon, 1881-ben született, tanári oklevelet szerzett a budapesti tudományegyetemen, s 1903-tól vidéken tanított. Már régen (1908-tól) győri áll. leánygimnáziumi tanár, mikor feltűnik első írása (saját műve; 1932) a soproni lapban. 1935-ben a fővárosba költözik, s még három évig tanít fiúknak német és francia irodalmat a Bolyai Gimnáziumban.⁴⁴ 1939-ben írják róla, hogy a nyarat mindig a soproni lőverekben tölti.⁴⁵ Jó barátságban van Missuray-Krúg Lajossal, ám a soproni „Bund der Zipser” összejövetelein alighanem nincs jelen.⁴⁶ Sőt az 1938 decemberében Kassán rendezett Es weint die Zips c. irredenta nagygyűlésen se szerepel a neve, legalábbis Legány Dezső soproni iskolaigazgató beszámolójában nem.⁴⁷

A Bolyai Gimnázium értesítőjében közölt életrajz szerint halkszavú ember valószínűleg kevésbé kedvelte a zajos nyilvánosságot. A Magyar Irodalmi Lexikon szerint: „Költészetének egyik ihletője a szülőföldje iránti vágyódás, lokálpatriotizmusába azonban irredenta vonások is vegyülnek.”⁴⁸ Mindegyik méltatója kiemeli humorát.

Mindebből keveset találunk a fordításokban. A kiválasztott költemények, még ha Sértő Kálmán írta is őket, nem a jobboldal legexponáltabb termékeiből valók, s ha akad olyan, mint például Vályi Nagy Géza Horthyt dicsőítő alkalmi

42

43

44

45

46

47

48

verse, gyengíti ennek egyértelmű reakciósságát a megjelentetés időpontja: 1944. augusztus 19. Melyik Ady-rajongó, franciaszakos tanár figyelhette közömbösen a szövetségesek egyre nagyobb lendületű előrenyomulását Párizs felé, vagy melyik érzékeny lelkű költő ne vette volna észre, hogy „valami van a levegőben”, hogy a német megszállás után is változhat(na) valami a magyar politikai életben? Legalább annyit tudnia kellett, hogy Olaszországban a király mozdította el Mussolinit, Romániában is a király készült kiugrásra, fegyverszünet kötésére, a németek ellen fordulásra. Vajon ilyen verset miért éppen most közöltet Lám, holott alkalma lett volna 1932 óta bármikor?

Feltételezéseim talán nem tűnnek olyan merészeknek, ha végignézünk a németül tolmácsolt költők listáján. Megtaláljuk azon József Attilát (5 verssel)⁴⁹ és Illyés Gyulát is. Utóbbi nyolc versszakos költeménye a Vers címet kapta Lámnál (eredetileg a Szerelem c. ciklus 5. darabja):

Meine Herkunft könnte

Ich vergessen nimmer,

Glaub auch im Salon, der Hofhund

Käm' mir nach noch immer ...⁵⁰

Lám műfordításainak csak kis hányada került a mi újságunkba. Az 1939-ig lefordított 215 Petőfi-költeményből⁵¹ mindössze 54, Arany egyetlenegy, az Ady-versek alig harmada, mindössze 25. Babits 10, Erdélyi József 11, Falu Tamás és Harsányi Lajos 7-7, Juhász Gyula 8, Missuray-Krúg 11, Sértő Kálmán 9, Vargha Gyula 5 versét sorolhatjuk föl, hogy csak néhány költőt említsünk a gazdag választékból. Összesen 289 alkalommal jelentkezett a lapban fordítással, ebből ismétlés nyolcszor: egy-egy Ady-, Áprily-, Babits-, Bárd- és Falu-vers, három Petőfi-költemény. Az ismétlések – az egyik Petőfi-verset kivéve (1936) – mind 1942-43 közöttiek. Petőfi: Háborúval álmodám c. vízióját először 1937. augusztus 22-én (folyik a spanyol polgárháború, Japán megtámadta Kínát), másodszer 1943-ban közölte. Aligha véletlenül.

49

50

51

Természetesen vannak korlátai, ezért érdekes, hogy mit nem fordította le. Hiába keressük Ady, József Attila forradalmi költészetét, s Petőfitől csak azt találjuk, amit a konzervatív közönség elfogadott. Viszont Mécs László akkoriban nagy hatású, de irredenta versei helyett egy mélyebb mondanivalójú költeménnyel szerepel.⁵² Sok a vallásos vers, a vallásos költő.

Hogy miért kerültek be a viszonylag jelentéktelenebb kismesterek az elismertek közé? A könnyebben fordíthatóságon kívül ennek helyi okai is lehetnek. Marconnay, Missuray-Krúg, Traeger soproniak voltak.⁵³

Lám Frigyes fordított, Schiller Ignác, a szerkesztő – kérte vagy nem kérte – kapta a közlésre szánt anyagot. Milyen lehetett kettejük kapcsolata, s kitől függött, hogy az egyes darabok mikor, milyen alkalommal jelennek meg?

Lám Missuray-Krúgnak címzett lapján írja: „A nyáron igen sokat fordítottam, mindig rendelésre.” Ez 1944 nyarára vonatkozik ugyan, ám feltételezhető, hogy a munka dandárja aktív korában még sokkal inkább a nyári vakációra esett.⁵⁴ Még ki kell nyomozni, hogy ezeket a nyarakat melyik soproni lővérben töltötte.⁵⁵ Valószínű, hogy hazautazása előtt, személyesen adta át a szerkesztőnek a kért, javasolt, „megrendelt” fordításokat. És az eredeti munkáit is. A fordítások megjelentetése általában kötődik valamilyen eseményhez, amit néha maga a fordító fűz hozzá megjegyzésében (pl. Babits halála, vagy egy verseskötet megjelenése).⁵⁶

Lazább az összefüggés az alkotás feltűnése és a költő soproni szereplése között, azért erre is akad példa.⁵⁷ Mint például Becht Rezső Reményik-fordítása, amely nyomban az eredeti itteni elhangzása után készült.⁵⁸

Lám Frigyes és Schiller Ignác jó munkakapcsolatban kellett hogy legyenek egymással. Ezt nemcsak a sok közölt írás bizonyítja, hanem azok az ismert alapvető vonások, amelyek mindkét irodalmárt jellemezték: a tájnyelv szeretete és a humor. Lám humora eredeti novelláiban mutatkozik meg, Schilleré pedig anekdóta-szerű karcolataiban. Ki irányította, befolyásolta a másikat? Ma már nehéz lenne eldönteni. Már csak azért is, mert szerkesztő és

52
53
54
55
56
57
58

munkatársa kapcsolata – szórványos esetektől eltekintve – ebben a korszakban nem volt gazdasági kérdés. A cikk- és versszerzők ingyen dolgoztak a lapoknak. Ez a tény pedig a szerkesztőket nemigen emelhette Mikes Lajos-i magaslatokra.⁵⁹

AZ ÍROTT SZÓ HATÁSA A VÁROSBAN

A listát nézegetve megállapíthatjuk, hogy a kiadó és szerkesztő egyaránt vállalta, s felelősen vállalta, hogy a magyar irodalmat közvetíti a város németajkú lakosságának. A lapot Sopronban főként a gazdapolgárok olvasták, de eljutott Burgenlandba is. Jó volna tudni, hogy tartalmával és példányszámával mekkora hatást ért el olvasói körében. Nincs még adatunk a példányszámról. Ez kérdés még a magyar lapoknál is, eltekintve néhány különkiadás sokezres darabszámától. Ezeket a szerkesztőségek maguk jelezték. (És ezért e mennyiségek kritikával kezelendők.)

A német nyelvű irodalomnak az újságon kívül nemigen volt más fóruma. Iskolákban, szabadlíceumi előadásokban, egyletek estélyein jutott, juthatott néha szóhoz. A közölt versfordítások egyikéről – Gyóni Géza A márciusi akarat c. versének átültetéséről – tudjuk biztosan, hogy éppen a fordítója, Spiegel-Schmidt Frigyes, szavalta el egy márciusi ünnepélyen.⁶⁰

Egy-egy ilyen alkalommal százak hallgathatták a versmondókat, az újság példányszámát pedig – élőszóbeli hagyomány alapján – ezer körülire tehetjük. Sok ez vagy kevés?

A magyar irodalom se számíthatott hatalmas tömegekre. Legfeljebb gyakoribb, rangosabb megszólalásokra. Berecz Dezső, a Frankenburg Irodalmi Kör évtizedeken át vezető egyénisége, így nyilatkozik 1935-ben: „Ne áltassuk magunkat. Ilyen kisvárosban, ahol nincs önálló irodalom, félre kell tennünk azokat a szempontokat, melyek alapján Budapest írószázai és íróezredei szemközt állhatnak egymással. Itt, ahol tíz ujjon összeszámlálhatjuk a létszámot,

⁵⁹

⁶⁰

kezet kell fognunk...” A továbbiakban a takarékos és közönyös közönségről beszél, ám ha jobban elmélyedünk a Kör történetében, látnunk kell, hogy azért elég sok rendezvényük váltott ki nagy lelkesedést és vonzott háromnegyed vagy telt házat a Kaszinó összesen 470 ülő- és 200 állóhelyre méretezett nagytermébe.⁶¹

A magyar irodalom közelebb került a közönséghez azáltal is, hogy – hajdani pozsonyi mintára – a soproni erdők sétaútvonalaira táblákat állítottak fel, nagy költőink verseiből vett idézetekkel. A mozzanatot 1935-ben Podmaniczky Pál teológiai tanár indította el a Kör gyűlésén tett indítványával, s egy évre rá már meg is valósították.⁶²

A közönség tekintélyes része tanulta, ismerte, olvasta a német irodalmat, többen közülük művelték is úgy, hogy szűk baráti körükön kívül sohasem próbálkoztak elterjesztésével. És voltak néhányan, akik mindkét nyelven alkottak, mint Becht Rezső, vagy Boháty Róbert.⁶³ Még hozzá olyant, ami ma is megállja a helyét.

A KÉT KULTÚRA ÖSSZEFONÓDÁSA

Választott korszakunk nagy részében az idősebb generáció – pedagógusok, hivatalnokok, iparosok és kereskedők – még szinte magától értetődően használta mind a két nyelvet hétköznapi munkája, szórakozása közben. „Lejjebb” jobban elváltak egymástól a rétegek. A fiataloknál szintén. Maradjunk most már az idősebbeknél. Leitner Ferenc ny. iskolaigazgató 1937-ben büszkén írja az Oedenburger Zeitungban, hogy 1925-beli nyugállományba menetele óta több mint 11000 népdalt gyűjtött. Nem németet. Magyarat. És erről a német újságban számol be.⁶⁴ Nem volt nehéz találni olyan tanítót, aki a magyar nebulóknak „gótbetűs” írást tanított az elemiben; ahol könyvek voltak, innen-onnan mindig került német nyelvű is a polcokra, nem beszélve a városi

61

62

63

64

könyvtárról vagy az egyesületek könyvtáraitól. A színházban magyar és (igaz: fogyó számban) német társulatok játszanak.⁶⁵ A hangosfilm megjelenésének első éveiben kizárólag német kópiákat forgalmaztak. Sokan jártak Bécsbe operába, hangversenyre, kiállításokra, persze vásárolni is.

A városnak birtoka volt Meggyesen, s nem ő volt az egyetlen kettős birtokos. Számosan vállaltak munkát a határon túl, sok családnak volt kiterjedt rokonsága a közeli burgenlandi falvakban. S hogy a szociáldemokraták, a kommunisták, a brennbergi bányászok politikai kapcsolatai hogyan szövődtek, arról nemcsak a mi helytörténetírásunk számol be, hanem az osztrák is.⁶⁶

A kötődés sajnos nemcsak pozitív volt. A pángermán eszmék, a Volksbund tanai és szervezői nyugatról, a nyilasok keletről törtek rá a századok alatt kialakult békés egymás mellett élésre, s okozták mindazt, amit a háború és a háború utáni évek történetéből mindnyájan ismerünk. Az azonos környezet, a történelmi, földrajzi, gazdasági egymásra utaltság azonban nem választhatja el tartósan egymástól a két nyelvet beszélőket. Céljuk az államon belül közös: a humánus és a béke. S ezt fejezi ki az irodalom.

FÜGGELÉK

A Magyar művek fordításai a megjelenés sorrendjében⁶⁷

1919. aug. 7-től

1920

001. Febr. 24., 1. p.

Kozma Andor – Str., W.: Westungarische Grenzburgen [Nyugati végváraink]

1921

65

66

67

1922

002. Febr. 19., 2. p.

Arany János – Nasch Fülöp: Mein Schreibzimmer [Írószobám]

003. Febr. 19., 2. p.

Arany János – Nasch Fülöp: Die Welt [A világ]

004. Dec. 31., 4. p.

Petőfi Sándor – Szabó-Jilek Ferenc Károly: Mein Weib und mein Schwert
[Feleségem és kardom]

1923

005. Jan. 6., melléklet 2. p.

Petőfi Sándor – Neubauer János: Ich träume von blutigen Tagen [Véres
napokról álmodom]

006. Jan. 14., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Prophezeiung [Jövendölés]

1924

007. Jan. 4., 2. p.

Petőfi Sándor – Neubauer János: An meinen Bruder Stefan [István
öcsémhez]

008. Jan. 10., 2. p.

Petőfi Sándor – Neubauer János: Schreckliche Zeit [Szörnyű idő]

009. Jan. 18., 2. p.

Petőfi Sándor – Neubauer János: An meine Eltern [Szülőimhez]

010. Febr. 27., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Ende September [Szeptember végén]

011. Márc. 13., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Patriotisches Lied [Honfidal]

012. Márc. 15., 2. p.

Petőfi Sándor – Neubauer János: Der Schafhirt sitzt auf seinem Esel
[Megy a juhász a szamáron]

013. Márc. 16., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Nazionallied [Nemzeti dal] Vö. 159.

014. Márc. 23., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Die Wolke zieht [Száll a felhő]

015. Márc. 23., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Gescheiterter Plan [Füstbement terv] Vö.
137.

016. Ápr. 4., 2. p.

Petőfi Sándor – Horváth Rezső: Ein Gedanke quält mich [Egy gondolat
bánt engemet]

017. Ápr. 6., 2. p.

Petőfi Sándor – Landgraf Lőrinc: Abenddämmerung [Alkony]

018. Ápr. 6., 2. p.

Petőfi Sándor – Landgraf Lőrinc: Vergeblicher Vorsatz [Fölösleges
aggalom]

019. Dec. 25., 2. p.

Ady Endre – Ismeretlen: Der Tod des Regenbogens [A szivárvány halála]
Vö. 020., 036.

020. Dec. 25., 3. p.

Ady Endre – Ismeretlen: Der Tod des Regenbogens [A szivárvány halála]
Vö. 019., 036.

1926

-

1927

-

1928

-

1929

021. Máj. 12., melléklet 3. p.

Bartók Béla – Ismeretlen: Béla Bartók über seine Kompositionen

022. Dec. 22., melléklet 1-2. p.

Karinthy Frigyes – Somló Lili: Der Unbekannte [Az idegen]

1930

-

1931

-

1932

-

1933

023. Febr. 19., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Der Spatz [A Veréb]

024. Márc. 5., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Botschaft an die Schafe
[Üzenet a Birkáknak]

025. Máj. 21., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Der grübelnde Esel [A Szamár töprengése]

026. Máj. 28., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Affen [Majmok]

027. Jún. 11., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Der kluge Star [Az okos Seregély]

028. Jún. 18., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Eine Kuckucks-Trilogie: I. Das Meisterwerk [A remekmű]

029. Jún. 18., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Eine Kuckucks-Trilogie: II. Der richtige Dichter [Az igazi költő]

030. Jún. 18., 3. p.

Dorosmai [Drosnyák] János – Freyberger Lajos: Eine Kuckucks-Trilogie: III. Der Meistersinger Kuckuck [A remekíró Kakuk]

031. Dec. 3., 3. p.

Babits Mihály – Becht Rezső: Sunt Lacrimae Rerum (Zu seinem 50. Geburtstag) [Sunt Lacrimae Rerum]

032. Dec. 24., 9. p.

Mikszáth Kálmán – Windisch Richárd: Der Grobschmied als Staroperateur [A hályog-kovács]

1934

033. Jan. 6., 3. p.

Petőfi Sándor – Preinreich Gyuláné: Schenke an des Dorfes Ende (Falu végén kurta kocsmá) Vö. 164.

034. Ápr. 8., 4. p.

Arany János – Balogh Miklós: Dem Andenken Széchenyis [Széchenyi emlékezete]

035. Ápr. 26., 4. p.

Ady Endre - Nasch Fülöp: Der Herbst weilte in Paris [Párizsban járt az ősz] Vö. 328.

036. Máj. 20., 5-6. p.

Ady Endre – Becht Rezső: Der Tod des Regenbogens (A szivárvány halála) Vö. 019., 020.

037. Máj. 20., 5-6. p.

Palágyi Lajos – Becht Rezső: Jagende Zeit (Száguld az idő)

038. Máj. 20., 5-6. p.

Szász Géza - Becht Rezső: Neue Welt (Új világ)

039. Dec. 18., 3. p.

Szabolcska Mihály – Lám Frigyes: In einer Salzburger Schenke [Salzburgi csapszékben]

1935

040. Jan. 12., 3. p.

Petőfi Sándor – Lám Frigyes: Tausend Weichseln [Ezrivel terem a fán a meggy]

041. Jan. 20., 4. p.

Endrődi Sándor – Lám Frigyes: Haidée [Haidé] Vö. 151.

042. Jan. 25., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Der Sänger der Hortobágy [A Hortobágy poétája]

043. Jan. 26., 2. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: An dem Ufer der Teiß [A Tisza-parton]

044. Febr. 2., 3. p.

Mécs László – Lám Frigyes: Beim Grab des unbekanntes Soldaten

045. Febr. 10., 3. p.

Somlyó Zoltán – Lám Frigyes: Der Held

046. Febr. 17., 3 p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Der Verwandte des Todes [A Halál rokona]
Vö. 265.

047. Febr. 24., 3. p.

Vajda János – Lám Frigyes: Der Komet [Az üstökös]

048. Febr. 26., 3. p.

Zichy Géza – Lám Frigyes: Nachts ist hier eine Frau gestorben [Egy asszony halt meg]

049. Márc. 1., 3. p.

Csukási József – Lám Frigyes: Romanze

050. Márc. 3., 3. p.

Torkos László – Lám Frigyes: Die Hummel

051. Márc. 5., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Gold und Blut [Vér és Arany]

052. Márc. 8., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Prinz Schweigstill [Jó Csönd herceg előtt]

053. Márc. 10., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Die stummen Vögel [A néma madarak]

054. Márc. 15., 3. p.

Petőfi Sándor – Lám Frigyes: Erhab'ne Nacht [Fönséges éj]

055. Márc. 15., 3. p.

Pósa Lajos – Neubauer János: Was willst du denn einst werden?

056. Márc. 17., 3. p.

Juhász Gyula – Lám Frigyes: Abschied [Búcsú. Mielőtt innen végképp elmegyek...]

057. Márc. 27., 3. p.

Petőfi Sándor – Lám Frigyes: Sel'ge Nacht [Boldog éjjel]

058. Márc. 30., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Das schwarze Klavier [A fekete zongora]

059. Ápr. 2., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Auf neuen Wassern [Új vizeken járok]

060. Ápr. 4., 2. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Nicht seht mich... [Ne lássatok meg]

061. Ápr. 7., 3. p.

Petőfi Sándor – Neubauer János: Der Schafhirt [Megy a juhász szamáron]
Vö. 012.

062. Ápr. 9., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Begräbnis auf dem Meere [Temetés a tengeren]

063. Ápr. 14., 3. p.

Ady Endre – Lám Frigyes: Am Strande der Seine [A Szajna partján]

064. Ápr. 18., 2. p.

Endrődi Sándor – Lám Frigyes: Schiffe die sich nachts begegnen [Hajók találkozása]

065. Ápr. 19., 4. p.

Kiss József – Preinreich Gyuláné: Oh, warum erst so spät? [Ó, mért oly későn] Vö. 081.

066. Ápr. 21, 11. p.

- Thaly Kálmán – Lám Frigyes: Weißt du noch...
067. Ápr. 28., 3. p.
Bartók Lajos – Lám Frigyes: Die Aster
068. Máj. 2., 2. p.
Petőfi Sándor – Lám Frigyes: Ungarn [Magyarország] Vö. 122.
069. Máj. 10., 3. p.
Petőfi Sándor – Lám Frigyes: Pest [Pest]
070. Máj. 11., 3. p.
Zoltán Vilmos – Lám Frigyes: Geigen klagen
071. Máj. 19., 3. p.
Erdélyi Béla – Lám Frigyes: Im Friedhof
072. Jún. 25., 3. p.
Missuray-Krúg Lajos – Lám Frigyes: Flugsand [Futóhomok]
073. Jún. 29., 3. p.
Missuray-Krúg Lajos – Lám Frigyes: In meinem Herzen baut ihr Nest die Stille [Fészket rakott szívemben a csönd]
074. Júl. 5., 3. p.
Ady Endre – Lám Frigyes: Weinen... [Sírni, sírni, sírni]
075. Júl. 7., 3. p.
Lévay József – Lám Frigyes: Mikes⁶⁸